

De man van duizend talen

- 21 oktober 2017 21:31

door [Koen Van Boxem](#)

Gerhard Richter noemt zich een klassieke schilder. Tegelijk blijft hij zichzelf heruitvinden. Het S.M.A.K. toont een staalkaart van zijn rijke oeuvre. Met acht schilderijen waarvan de verf amper droog is.

‘Kom maar wat dichters. Ruik je het? De olie van de verf. Zo nieuw zijn de doeken.’ Curator Martin Germann kan zijn enthousiasme onmogelijk wegsteken, zo tevreden is hij met de acht nieuwe werken van Gerhard Richter (85). De Duitse grootmeester lichtte het S.M.A.K. pas een paar weken geleden in dat er nieuw werk op komst was voor de tentoonstelling ‘**Over schilderen**’. In de catalogus zijn ze niet opgenomen, die lag al bij de drukker.

De schilderijen hangen aan het einde van de expo. Ze tonen een vitaliteit die je niet meteen verwacht van een knar van 85. Alsof er een razernij in Richter zat die er even uit moest. Een explosie van uiteenspattende kleuren, achteloos op het canvas aangebracht. ‘Toeval, twijfel, experiment. Dat is de machine Gerhard Richter. Het zijn **abstracte schilderijen**, laag per laag opgebouwd. Maar hoe langer je kijkt, hoe meer figuratieve elementen je ontdekt. De doeken zijn echo’s van zijn leven’, zegt Germann.

‘Over schilderen’ is geen grote retrospectieve. De expo legt het verband tussen werken uit de jaren zestig en zeventig met Richters actuele kunstpraktijk. Eerder was ze in het **Kunstmuseum Bonn** te zien, maar het resultaat zinde Phillippe Van Cauteren, de directeur van het S.M.A.K., niet. ‘De Duitsers hadden er een begrafenis van gemaakt. Ze toonden werk uit de periode 1960-1973. Alsof Richter al een deel van de kunstgeschiedenis is. Wij willen hem vooral als een actuele kunstenaar presenteren.’

De titel van de expo verwijst naar de manier waarop Richter de schilderkunst benadert. Hij omschrijft zichzelf vaak als een schilder die het **werk van de oude meesters voortzet**. Maar hij voegt er wel dimensies aan toe. Van Cauteren: ‘Voor mij is Richter de grootste levende kunstenaar omdat hij zichzelf elke tien jaar opnieuw uitvindt zonder dat de kwaliteit van zijn werk ooit is gedaald. Ik vind het onbegrijpelijk dat hij buiten de kunstwereld niet zo bekend is. Het is alsof je Lionel Messi niet zou kennen. Of Scarlett Johansson.’

‘Een kunstenaar is groot als hij de grenzen van het medium verlegt en uitbreidt. Richter heeft dat altijd gedaan. Daarom is hij zo **belangrijk**’, voegt Germann eraan toe. ‘Hij is een man van duizend talen. Maar uiteindelijk vormt al wat hij doet toch een geheel.’

Wantrouwen

Je kan op Richter geen etiket plakken. Is hij een **abstract** schilder of is zijn figuratie zijn sterkste troef? En doe je hem niet tekort als je hem een schilder noemt? Hij maakt ook installaties.

×

© Privatsammlung

Centraal in de eerste zaal staat de **glassculptuur** ‘4 Ruiten’ uit 1967, geklemd tussen vloer en plafond. Het is een driedimensionale weergave van zijn schilderijen uit de jaren zestig, waarin Richter de relatie tussen de realiteit en het beeld onderzoekt. Germann: ‘Richter worstelde met de betekenis van het beeld. Zijn levensloop speelt daarin een grote rol. Als kind groeide hij op onder het nationaal-socialisme. Na de Tweede Wereldoorlog onderging hij het communistische bewind van de DDR - Richter leefde in Dresden. Beide regimes misbruikten het beeld als propagandamiddel. Daar schuilt de oorsprong van Richters wantrouwen tegenover het beeld als expressie van de realiteit.’

Richter, van opleiding een **reclameschilder**, ontvluchtte Oost-Duitsland in 1961. Hij vestigde zich in Düsseldorf, waar hij zich ontpopte tot kunstenaar. Germann: 'In het begin schilderde hij naar foto's, omdat die de grootste belofte tot objectiviteit inhouden. Hij geloofde dat zelf niet helemaal. Daarom zijn de schilderijen wazig. Je ziet de realiteit toch niet echt.' Richter schilderde destijds veel ramen en deuren, de blik altijd naar buiten.

Ik vind het onbegrijpelijk dat Richter buiten de kunstwereld niet zo bekend is. Het is alsof je Lionel Messi niet zou kennen. Of Scarlett Johansson.

Philippe Van Cauteren directeur S.M.A.K.

Cruciaal in zijn oeuvre is de reeks rond **gordijnen**, de eerste die hij schilderde zonder een foto als bron. 'Gordijn IV' uit 1965 is op de tentoonstelling te zien. Gordijnen zijn een geliefd thema in de schilderkunst. Ze vormen voor de kijker vaak een toegang tot een wereld die doorgaans aan het oog is onttrokken. Richter doet net het omgekeerde. Met zijn gordijnen sluit hij de wereld af. Er is geen doorkijken meer aan. De enige realiteit is nog het beeld.

Zijn schilderijen uit die periode zijn vaak monochroom in **grijs tinten**. 'Een Mark Rothko in zwart-wit', zegt Germann. Doeken wisselen af met glasplaten in dezelfde sfeer. Ze stralen afstandelijkheid uit. Als je op de expo naar die schilderijen kijkt, krijg je nergens het gevoel dat je de mens Richter leert kennen. 'Dat klopt. In de jaren zestig was het voor hem essentieel zijn eigen expressie en verbeelding uit de schilderijen te houden. Daarom schilderde hij ook zo lang naar foto's. Dan moest hij alvast zelf het onderwerp niet verzinnen. Zijn kunstpraktijk draaide rond objectiviteit, rond de zoektocht naar de realiteit in het beeld. De glassculptuur past daar ook in. Glas is neutraal.'

Even schrikken

Het tweede deel van de expo zoomt in op de **rijke verscheidenheid** van Richters oeuvre. Figuratie - een mooi schilderij van zijn vrouw - wisselt af met abstractie. Richter slaagt erin van niets kunst te maken. Hij maakt schilderijen op basis van een kleurenkaart - '256' uit 1974 - zoals je die bij een verfwinkel vindt. De volgorde van de kleurblokjes is volgens een algoritmisch systeem bepaald. Al schoof de meester hier en daar wel wat als het resultaat hem niet aanstond.

×

© Kunstmuseum Bonn

Richter bewaart zijn bronnenmateriaal in een gigantische map: 'de atlas'. Het gaat om foto's, schetsen, tekeningen die hij als inspiratiebron gebruikt. Soms is een afgewerkt schilderij de basis van een nieuw kunstwerk. Van het schilderij 'Halifax' uit 1978 maakte hij twintig jaar later 128 foto's, telkens vanuit een ander perspectief. Het geheel aan de muren van het S.M.A.K. oogt indrukwekkend. 128 keer lijkt je naar een ander schilderij te kijken. Als je je omdraait is het even schrikken: je ziet jezelf in een spiegel staan. Bij Richter is dat kunst. 'Hij gebruikt de spiegel om het belang van de participatie aan te tonen. Het kunstwerk verandert bij elke kijker die voorbij de spiegel wandelt', zegt Germann.

Voor het slot in de derde zaal vroeg de curator aan Richter een werk te selecteren dat aan de glassculptuur '4 ruiten' refereert. De Duitser stelde '7 Ruiten (Kaartenhuis)' uit 2013 voor. Het is een structuur opgebouwd uit zeven glasplaten die tegen elkaar leunen. Zo houden ze zichzelf overeind. Ze weerspiegelen en weerkaatsen de omliggende ruimte. Aan de ene lange muur van de zaal hangen de nieuwe schilderijen. Aan de andere kant drie grote schilderijen uit de cyclus 'Silicaat' uit 2003. Daarin toont Richter voor het menselijke oog onzichtbare structuren uit de biologie. Hij gebruikte daarvoor een nanomicroscoop.

Of hoe een schilder toch de realiteit kan weergeven, ook al is die onzichtbaar.

'Over schilderen' loopt tot 18 februari in het S.M.A.K. in Gent.

www.smak.be

Gerhard Richter werd in 1932 in Dresden geboren. Tegen zijn dertigste verhuisde hij naar West-Duitsland. Hij maakte deel uit van een losse schildergroep in Düsseldorf, waartoe ook Konrad Lueg en Sigmar Polke behoorden. In 1972 vertegenwoordigde Richter Duitsland op de 36ste Biënnale van Venetië. Op de kunstmarkt is hij na Jeff Koons de duurste levende kunstenaar. Twee jaar geleden veilde Sotheby's in Londen zijn 'Abstraktes Werk' voor omgerekend 41 miljoen euro.

Het S.M.A.K. ziet in de Richter-expo behalve een artistiek project ook een statement naar de Gentse en de Vlaamse overheid. 'Als de overheid wil dat wij belangrijke expo's blijven organiseren, moet er dringend in onze infrastructuur worden geïnvesteerd', zegt directeur Philippe Van Cauteren. 'Het S.M.A.K. heeft geen klimatisatiesysteem. We behelpen ons met ventilatietoestellen die lucht van buiten naar binnen voeren. Het warme weer van de voorbije weken was de hel voor ons. Elke ochtend sms ik naar onze productie leider: 'Hoe heeft de patiënt geslapen vannacht?' Het is niet prettig dat musea weigeren werken in bruikleen te geven omdat wij geen goede zorg kunnen garanderen.'

Bron: De Tijd